

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ YANKEE В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Стаття присвячена аналізу понятійної, образної та конотаційної складових концепту YANKEE в англomовній картині світу та визначенню розбіжностей у сприйнятті цього концепту в американській та британській лінгвокультурі. Також були розглянуті зв'язки концепту YANKEE з концептом NORTH і встановлено його важливу роль у концептуалізації американської півночі.

Ключові слова: концепт, лінгвокультура, англomовна картина світу.

Красницька К. Лінгвокультурний концепт YANKEE в англomовній картині світу. *Стаття присвячена аналізу понятійної, образної та коннотативної складових концепту YANKEE в англomовній картині світу та виявленню протиріччя в сприйнятті цього концепту в американській та британській лінгвокультурі. Також були розглянуті зв'язки концепту YANKEE з концептом NORTH і встановлено його важливу роль у концептуалізації американського півночі.*

Ключевые слова: концепт, лінгвокультура, англomовна картина світу.

Krasnitskaya K. The linguistic-cultural concept YANKEE in the English-language world-picture. *The article is dedicated to the analysis of the nominative, connotative and image constituents of the concept YANKEE in the English-language world-picture and to the determination of discrepancies in the perception of this concept in the American and British linguistic culture. The bonds between the concepts YANKEE and NORTH have also been examined and an important role of the former in the conceptualization of the American North has been proved.*

Key words: concept, linguistic culture, English-language world-picture.

Метою даної статті є визначити особливості сприйняття північних територій США в англomовній лінгвокультурі шляхом аналізу концептуалізації специфічної американської реалії, пов'язаної з цими територіями. Такою реалією є, зокрема, мешканець північних штатів янки (*yankee*). **Об'єктом** даного дослідження виступає концепт YANKEE, і його відбиття в англomовній картині світу. **Матеріалом** дослідження слугували текстові фрагменти, що містять лексеми-вербалізатори концепту YANKEE, відібрані з художніх і публіцистичних англomовних творів, та лексикографічні джерела (етимологічні, тлумачні та енциклопедичні словники англійської мови).

Кожна національна культура будує свою модель світу, картину світу. Специфіка мовної картини світу певного етносу найяскравіше виявляється в таких її структурних елементах як лінгвокультурні концепти. Слідом за лінгвістом Нерознак В.П. вважаємо, що «безеквівалентна лексика чи те, що зазвичай називають «не підлягаюче перекладу у тексті», і є тим лексиконом, на матеріалі якого і слід складати списки фундаментальних національно-культурних концептів» [3, 85]. Дослідниця Іваніщева О.Н. зазначає, що «національна специфіка представляє собою притаманну певному народу

реалію, культурно значущу в певній мові і культурі, і відображає ставлення або стереотипи сприйняття цієї реалії» [2, 127].

Для американської лінгвокультури однією з таких національно-специфічних реалій є фігура типового мешканця Північних штатів – янки.

Існує точка зору, що у американській картині світу не має сталих ментальних асоціацій та стереотипних уявлень, пов'язаних з Північчю. Теза про неформальність концепту NORTH в американській лінгвокультурі обстоюється низкою культурологічних досліджень американського суспільства (В.Зелінський [19], Т.Дж. Джордан [6] та ін.). З іншого боку, деякі дослідники стверджують, що «Північ у буденній свідомості американців локалізована здебільшого опосередковано як місце проживання спільноти людей, чий спосіб життя, риси характеру, переконання і мова відрізняються від жителів американського Півдня» [1, 54]. Представником такої «типово північно-американської» спільноти людей і є янки. Вбачаючи розгалужену структуру феномену янки у американській картині світу, тобто існування багатозначної понятійної складової, сталого образу та певної конотації, розглядаємо цей феномен як лінгвокультурний концепт YANKEE, що є складовою частиною концепту NORTH і вербалізований у англійській мові лексемою *yankee* та кількома похідними від неї: *yank*, *Yankeedom*, *Yankeeism*.

Існує декілька теорій походження лексеми *yankee*. У більшості етимологічних словників зустрічається теорія, згідно якої, ця лексема була вперше використана датськими переселенцями у Нью-Амстердамі на позначення англійських колоністів з Коннектикута (північні території США). Джерелом лексеми вважається спотворене датське *Janke* буквально «*Little John*» зменшувальне від традиційного і широко розповсюдженого англійського імені *John (Jack)*. Згідно іншої теорії праобразом лексеми *yankee* стало датське словосполучення *Jan Kaas (John Cheese)*, яким спочатку інші американські колоністи позначали датчан, що живуть в Новій Англії. Це словосполучення мало зневажливий відтінок. Пізніше значення лексеми розширилося, і вона стала позначати жителів Нової Англії взагалі, а потім і будь-яких жителів півночі США [13, 10].

Як засвідчують тлумачні словники англійської мови [7; 8; 12; 14; 16; 18] понятійна складова вербалізованого концепту *Yankee* складається з трьох базових значень, два з яких пов'язані із концептом NORTH. Це значення «мешканець/уродженець північних штатів Америки, особливо Нової Англії» (наприклад, така дефініція лексеми *yankee* наведена у словнику *New Webster's Dictionary & Thesaurus of the English language: a native of any of the Northern states of the USA*) та «солдат, що воював під час Громадянської війни на боці Півночі» (наприклад, так дефінується лексема *yankee* у словнику *Longman Dictionary of Language and Culture: someone who fought against the southern states in the American Civil War*). Ці значення зареєстровані у всіх тлумачних та енциклопедичних словниках аналізованої вибірки. Один зі словників у дефініції зазначає негативне забарвлення лексеми *Yankee*. У словнику *Longman Advanced American Dictionary* одним зі значень лексеми *yankee* є наступне: *yankee – a word meaning someone born in or living in the*

northern states of the US, sometimes used in an insulting way by people from the southern US. Тобто згідно з цим визначенням, південці, називаючи мешканця північних штатів янки, можуть його образити (*used in an insulting way*).

Аналіз англомовного художнього дискурсу підтверджує розповсюдженість негативної конотації лексеми *yankee*. Така конотація з'явилася під час Громадянської війни, коли південці називали словом янки своїх супротивників з Півночі.

Переважає більшість прикладів узуального використання лексеми *yankee* (767) зареєстровані у романі М.Мітчел *Gone with the Wind*, сюжет якого пов'язаний саме з Громадянською війною в США. З цього числа у 53 випадках конотація лексеми була негативною, у 6 випадках — позитивною, інші випадки використання мали нейтральну оцінку.

У романі простежується поступова зміна конотації лексеми *yankee* протягом Громадянської війни – від зневаги до боєздатності та боягузливості мешканців Півночі (приклади 1, 2) до визнання їх сміливості (приклад 3) та одночасно росту страху і ненависті (приклади 4, 5) до них.

(1) *And anyway, the **Yankees** are too scared of us to fight. There won't be any war* (10, 40).

(2) *"Why, one Southerner can lick twenty **Yankees**"* (10, 88).

Одна з героїнь роману у світській бесіді заперечує можливість війни через буцімто страх янки перед армією Півдня (приклад 1). Впевненість у бойовій перевазі південців над солдатами з Півночі у прикладі 2 демонструється гіперболою: одному південцю приписується здатність впоратися з двадцятьма янками. Використання розмовного дієслова *lick*, що має значення «легко когось перемогти», також свідчить про зневагу до боєздатності супротивника. Після перших значних успіхів янки їхня бойова сила (*good fighters*) визнається південцями.

(3) *No one denied now that the **Yankees** were good fighters* (10, 228).

Разом з цим визнанням приходять страх та ненависть. Ці почуття до янки експліцитно продемонстровані в прикладі (4) лексемами *hate and fear*, що описують почуття «навіть малих дітей» (*even small children*) до дій загарбників — руйнівників рідних осель і міст.

(4) *Even small children could recite with hate and fear the horrors the **Yankees** had inflicted upon the conquered territory* (10, 208).

Причиною ненависті до янки стає в першу чергу те, що Громадянська війна порушила звичний хід життя, позбавила людей простих речей, які вони сприймали як належне і незмінне. Так у прикладі (5) ненависть героїні-південки до янки (*she hated the **Yankees***) пояснюється хоча б тим, що вона не може випити ранком справжню каву з вершками.

(5) *If for no other reason she hated the **Yankees** because they kept her from having real coffee with sugar and thick cream in it* (10, 288).

Епітет з яскраво негативною конотацією *damn* або його варіації *damned*, *goddamned*, що означає «клятий», характеризує лексему *Yankee* у романі М.Мітчелл 15 разів. Приклад (6) засвідчує сталість такого сприйняття янки з боку південців. Героїня вважає, що її почуття, виражені епітетом *damn*, ніколи не зміняться (*I never expect to call them anything else*).

(6) *They are damn **Yankees!***” cried *Scarlett passionately*. “*And I never expect to call them anything else*” (10, 403).

Негативна конотація лексеми засвідчена і в англомовних творах, сюжет яких не стосується подій Громадянської війни. Так у прикладі (7) полісмен називає імовірних порушників спокою “якимись покидьками-янки” (*some **Yankee trash***).

(7) *Some **Yankee trash** stirring up trouble. We’ll catch em, ma’am,*” he said (15, 405).

Двома відмітними рисами янки, зафіксованими у художньому англомовному дискурсі, є походження з простої сім’ї або робочого класу, невихованість і погані манери та особливий акцент. У прикладі (8) з роману *Gone with the Wind* героїня висловлює думку про те, що різниця між південцями і янки виявляється лише у двох речах: у гірших манерах (*with worse manners*) та жакливому акценті (*terrible accent*).

(8) ***Yankees** are pretty much like Southerners — except with worse manners, of course, and terrible accents* (10, 276).

Особливий акцент мешканців півночі згадується і в творі сучасної письменниці-американки (приклад 9). Цей особливий акцент позначається саме лексемою **Yankee**.

(9) *Elaine Stein laughed like a growl. Her accent was tight, **Yankee*** (15, 246).

Янки ніколи не може бути справжнім джентльменом в очах південців. Тому героїня роману М.Мітчелл висловлює великий подив, коли її батько називає одного з прибульців з Півночі джентльменом (приклад 10). Ступінь подиву передана за допомогою стилістичного прийому еліпсис у репліках героїні та комунікативного типу речень – питальне та окличне речення. Перша частина речення – це риторичне питання, бо для південки негативна відповідь очевидна.

(10) *A **Yankee** a gentleman? Why, Pa!*” (10, 341).

Брак належного виховання у янки настільки міцно закріпився в свідомості американців, що навіть призвело до утворення okazіоналізму *Yankeefied* зі значенням «непристоїно/невиховано, як янки». Героїня роману М.Мітчелл використовує цей okazіоналізм (приклад 11), щоб продемонструвати наскільки сильно південне місто Атланта підпало під вплив ділових, вічно поспішаючих (*it was (...) **Yankeefied** to hurry*) та невихованих (*ill bred*) янки.

(11) *It was ill bred and **Yankeefied** to hurry. But in this period, Atlanta was more ill bred and **Yankeefied** than it had ever been before or would ever be again* (10, 554).

У романі М.Твена *A Connecticut Yankee in King Arthur’s Court* опис головного герою-янки ілюструє основні стереотипи, пов’язані з концептом *Yankee* (приклад 12). По-перше, місце народження героя — північ США, штат Коннектикут. По-друге, походження героя з робітничої сім’ї — батько був ковалем, а дядько – ветеринаром (*my father was a blacksmith, my uncle was a horse doctor*), типове для янки. По-третє, герой роману характеризує себе як практичну (*practical*) та абсолютно несентиментальну і непоетичну (*barren of sentiment (...) or poetry*) людину.

(12) *I was born and reared in Hartford, in the State of Connecticut (...). So I am a **Yankee** of the **Yankees** — and practical; yes, and nearly barren of senti-*

ment, I suppose — or poetry, in other words. My father was a blacksmith, my uncle was a horse doctor (17).

Крім двох вищеописаних значень, вербалізований концепт YANKEE має ще два семантичні компоненти, не пов'язані зі сторонами світу. По-перше, це значення «мешканець Нової Англії» (воно зафіксовано в усіх словниках вибірки). Використання лексеми *yankee* у цьому значенні ілюструє текстовий фрагмент (приклад 13) з Енциклопедії Чикаго Р.Дженсона. Використавши лексему *yankee* на початку речення, він далі уточнює її значення як «американці англійського походження, які через Нову Англію та Нью-Йорк перемістилися до Чикаго».

(13) *Yankees, Americans of English descent via New England or New York, began moving to Chicago in the 1830s and infused it with a peculiar dynamism (5).*

Ще одне значення лексеми *yankee* — це загальне значення «американець». Воно зафіксоване у всіх обраних для аналізу словниках. У цьому значенні, як пояснюють лексикографічні та довідкові джерела, лексема *yankee* використовується за межами США. У прикладі (14) автор, говорячи про відразу мешканців Англії до американців (*the Yankee (...) became the pet abomination of the English*) після остаточного затвердження їхньої незалежності у 1812 році після Англо-американської війни, використовує лексему *янкi* на позначення американської нації.

(14) *All things American were under the ban in England after the War of 1812. (...) The Yankee, flushed with victory, became the pet abomination of the English. (...) [But in] 1914 the sudden prospect of disaster caused the English (...) to find all their own great virtues in the degraded and disgusting Yankee, now so useful as a rescuer (9).*

Вищенаведений приклад доводить, що використання даної лексеми на позначення мешканців США більш типове для негативного контексту. Промовистими є також епітети, що характеризують лексему *Yankee* у вищенаведеному прикладі. Це прикметники «*деградууючий та відразливий*» (*degraded and disgusting*), що мають безумовно негативну конотацію.

Цікавий перелік значень лексеми *янкi* в залежності від території її використання знаходимо у іронічному визначенні американського письменника Е.Б. Уайта (приклад 15).

(15) *To foreigners, a Yankee is an American.*

To Americans, a Yankee is a Northerner.

To Northerners, a Yankee is an Easterner.

To Easterners, a Yankee is a New Englander.

To New Englanders, a Yankee is a Vermonter.

And in Vermont, a Yankee is somebody who eats pie for breakfast (11).

Цей приклад демонструє розгалуженість понятійної складової концепту YANKEE, а також певні складності у точній ідентифікації *янкi*, як мешканця певної місцевості. Проте незалежно від місця проживання *янкi* певні риси (практичність, ділова кмітливість, робоче походження) притаманні денотату лексеми *yankee*.

На завершення проведеного аналізу треба зазначити, що феномен YANKEE в англомовній картині світу доцільно вважати лінгвокультурним

концептом. Наявність ціннісного компонента, тобто певного ставлення англомовної спільноти до даного феномена, притаманні даному концепту асоціації у свідомості мовця (зовнішній вигляд, освіта, рід занять і т.п.), а також широка представленість вербалізованих елементів даного концепту в англомовному художньому дискурсі дозволяють розглядати концепт YANKEE як елемент культури, реалізований в мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єгорова Н.А. Концепты «СЕВЕР/THE NORTH» и «ЮГ/THE SOUTH» в американской и русской картинах мира: дис. ... канд. филолог. наук: 10.02.20. / Єгорова Н. – Москва, 2010. – 188 с.
2. Иванищева О.Н. Лексикографирование культуры / О.Н. Иванищева — Санкт-Петербургский государственный университет, 2004. — 132 с.
3. Нерознак В.П. От концепта к слову: к проблеме филологического концептуализма / В.П. Нерознак // Вопросы филологии и методики преподавания иностранных языков: сб. научных тр. — Омск, 1998. — С. 80-85.
4. An Etymological Dict. of English Language: Oxford at the Clarendon Press New Edition / [revised and enlarged by Rev. Walter Skeat, Litt.D.]. - University Press, Oxford. – 1956.
5. Jensen, Richard. «Yankees» in Encyclopedia of Chicago /Jensen R. // The Electronic Encyclopedia of Chicago © 2005 Chicago Historical Society: The Newberry Library. – [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://www.encyclopedia.chicagohistory.org/pages/1391.html>
6. Jordan T.G. The human mosaic: A thematic introduction to cultural geography / T.G.Jordan, L. Rowntree — 2nd ed. - New York: Harper & Row, 1979. - 482 p.
7. Longman Dictionary of Contemporary English - Pearson Education Limited, 2000. - 3rd CD-Rom Edition.
8. Longman Dictionary of Language and Culture. - London: Longman, 2000. - 1951с.
9. Mencken, H.L. The American language: An inquiry into the development of English in the United States / H.L. Mencken, 2nd ed. New York: A.A. Knopf, 1921, Bartleby.com, 2000. – [Електронний ресурс.] – Режим доступу: www.bartleby.com/185/.
10. Mitchell M. Gone with the Wind / Margaret Mitchell. – A Project Gutenberg of Australia eBook, 2002. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://gutenberg.net.au/ebooks02/0200161p.pdf>
11. National Geographic Encyclopedia. Education. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до енциклопедії: <http://education.nationalgeographic.com/education/encyclopedia>
12. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Lexicon Publications Inc., Danbury, CT, USA. – 1993. – 1216 p.
13. Online Etymological Dictionary / [2001 © Douglas Harper]. – 2001-2014. [Електронний ресурс]: Режим доступу до словника: <http://www.etymonline.com/index.php>.
14. Oxford Advanced Learner's Dictionary / [eds. Wehmeier S., Ashby M.]. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 1540 p.
15. Stockett K. The Help / Stockett K. [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://englishtips.org/1150824365-the-help-by-kathryn-stockett.html>
16. The American Heritage® Dictionary of the English Language: Fourth Edition / [ed. Ammer C.]. – Houghton Mifflin Harcourt Company, 2000. – [Електронний ресурс]: Режим доступу до словника: <http://209.10.134.179/61/95/S0589500.html>.
17. Twain M. A Connecticut Yankee in King Arthur's Court / Mark Twain. - The Project Gutenberg EBook, 2006. – 573 p. – [Електронний ресурс]: Режим доступу до роману: <http://www.gutenberg.net/8/86/>
18. Webster's New World Dictionary of the American Language. Second College Edition / [eds. David B. Gurlnik, Simon Schuster]. - Pearson Education Limited, 1999. – 1356 с
19. Zelinsky W. North America's vernacular regions //Annals of the Association of American Geographers. - Vol. 70. — Issue 1.-Washington, 1980. - P. 1-16.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2014 р.